

Utrecht University

Speeches

Dies Natalis

Town and Gown
27 maart | March 2017

Openingsrede door rector magnificus Bert van der Zwaan

Dames en heren,

Van harte welkom bij deze Diesviering, in het bijzonder ambassadeurs, de burgemeesters van Utrecht en omliggende gemeenten, onze partners op de campus, alumni en vele anderen. *And of course: a very special welcome to our guests from abroad, in particular our honory doctors. Translation of the parts in Dutch of this ceremony are provided – we hope that in this way you can follow everything that is going on this afternoon in the Dom Church.*

En natuurlijk: welkom aan alle docenten, studenten, en medewerkers van de ondersteunende diensten! Ook vandaag zijn de studenten aanwezig met een apart studentencortège om hun centrale rol binnen deze universiteit te symboliseren. En natuurlijk niet te vergeten: welkom aan alle kijkers en luisteraars die deze Diesviering meemaken via internet.

Vorig jaar heb ik mijn rede in het teken gezet van de *universitas*, de universitaire gemeenschap die de basis is van alles. Ik heb toen gezegd dat dit de kern is van onze universiteit. Maar in die rede keek ik niet alleen naar binnen, maar vooral ook naar buiten. Ik zei toen: “We hebben als universiteit een belangrijke taak in het maatschappelijke debat om vertrouwen uit te stralen, en gezaghebbend koers te bepalen in de vele vragen en veranderingen die op ons afkomen. Door de veerkracht van de *universitas* blijft de universiteit verbonden met alle veranderingen, en blijft tegelijk gezaghebbend en relevant voor de maatschappij van morgen.”

Dit beeld komt prominent terug in ons strategieplan: een open gezicht naar de samenleving, het gevoel dat we qua samenstelling daarvan een afspiegeling willen zijn - kortom, dat we een belangrijke maatschappelijke speler willen zijn. Zeker ook in het licht van de verkiezingen in en buiten Nederland die onzekere tijden brengen. In die onzekere tijden zijn naar mijn mening twee trends te herkennen, die ook ons als universitaire gemeenschap diep zullen raken.

De eerste trend, waarvan de gevolgen nog onzeker zijn, is zichtbaar sinds de financiële crisis van 2008. In die crisis, waar de breekbaarheid van het globale financiële stelsel duidelijk bleek, is er wereldwijd een gestage beweging naar een meer nationalistische politiek met toenemend oog voor regionale belangen, en daarmee dus noodzakelijkerwijs toenemende spanning tussen landen onderling. Het tijdperk van globalisering en voortdurende verruiming van handel en transport, met steeds stijgende stromen van personen naar zelfs de meest gesloten landen, lijkt voorbij. De afgelopen drie decennia leidde dit tot een ongekende bloei van de wetenschap in termen van wetenschappelijke uitwisseling en ook de opkomst van de wetenschap in bijvoorbeeld Azië en Zuid-Amerika.

Maar de tekenen zijn duidelijk. In China sprak de minister van onderwijs in 2015 al uit dat een te grote inmenging van andere landen in het onderwijs onwenselijk is. De studentenopstanden van Hong Kong in 2014 vormen in dat opzicht een teken aan de wand en de Chinese overheid is gestaag doende de vrijheid te verminderen. In Rusland heerst sinds 2010 een sterk nationalistische politiek die een antwoord poogt te formuleren op de uitbreiding van de westerse invloed in de voormalig Oostbloklanden. Maar de gebeurtenissen in West-Europa en de VS geven aan dat ook daar in toenemende mate sprake is van nationalistische gevoelens, geïllustreerd door de Brexit en de verkiezing van Donald Trump in de VS. De wereld gaat een nieuwe fase in met scherpe tegenstellingen en toenemend protectionisme. Dat zal noodzakelijkerwijs grote impact hebben op de universiteiten, en de mate waarin kennis en talent internationaal uitgewisseld kan worden.

Naast en onder deze beweging van verscherping van internationale tegenstellingen is er sprake van een tweede trend, namelijk die van een snel groeiende sociale kloof die de bevolking van vele landen, ook Nederland, in tweeën deelt of dreigt te delen. Een bovenlaag is goed opgeleid en profiteert van de toenemende welvaart. Maar een groeiend deel van de wereldbevolking ziet de kansen op de arbeidsmarkt dalen, en heeft door hoge kosten verminderd toegang tot goed onderwijs dat essentieel is om zich op die steeds internationalere

markt te handhaven.

Dies Natalis 2017

Onderzoek in onder andere Nederland toont aan dat hoger onderwijs in die tweedeling een essentiële rol speelt: hoe hoger opgeleid men is, des te hoger het culturele kapitaal is dat men beschikbaar heeft, des te groter de kansen op de steeds globalere arbeidsmarkt. Hier wordt een toenemende kloof zichtbaar tussen een bovenlaag die profiteert van globalisering en de nationale politiek bepaalt, en die vooral in de grote steden woont. Maar de bevolking op het platteland of in de industriële gebieden heeft in toenemende mate het gevoel niet gehoord te worden en niet deel te nemen aan het politieke proces. Dat resulteert in de ontevredenheid die de verkiezingen in de VS kleurde, die de verschuiving aanbracht in het Britse electoraat, en ook de polls, referenda en verkiezingen domineerde in Nederland, Italië, Frankrijk en Duitsland.

Mijn voorspelling is dat de rol die de universiteit ongewild hierin speelt, in toenemende mate tot kritiek zal leiden. Allereerst de kritiek zoals in de VS waar Trump feilloos aanvoelde dat de “angry white man” niet het belang heeft bij globalisering waar universiteiten dat nadrukkelijk wel kennen. Directer ligt de kritiek van populistische partijen in de VS en Europa op de universiteit als kostenverslindende organisaties met veel bureaucratie. Maar nog veel fundamenteeler is het toenemende en diepe wantrouwen tegen een intellectuele bovenlaag die zelf oprecht meent feiten en redelijkheid aan haar kant te hebben. Daarmee gaat die bovenlaag echter voorbij aan de werkelijkheid dat feiten nauwelijks een rol spelen en dat vooral gevoelens het debat beheersen. Dat blijkt ook uit de reacties op sociale media, waarbij feiten niet langer als feiten worden getypeerd, maar als meningen.

Juist nu en juist daarom moet de universiteit aan de bak. Natuurlijk blijven we met ons onderwijs en onderzoek een rol belangrijke spelen in een globaliserende wereld. Natuurlijk moeten we blijven ageren tegen alles wat terug wil naar de tijden van de koude oorlog, het isolationisme, het protectionisme. Maar minstens zo belangrijk is dat we handen en voeten geven aan de universiteit in de maatschappij om ons heen, en trachten de groeiende maatschappelijke kloof te overbruggen. Dat doen we nu al volop, maar vaak besteden we er te weinig aandacht aan – de resultaten en successen van ons onderwijs en onderzoek nemen op een natuurlijke manier de eerste plaats in. Maar daarbij

vergeten we vaak onze grote maatschappelijke bijdragen.

Vandaag zetten we juist die bijdragen in het zonnetje: we laten zien dat we als universiteit samen met onze partners voortdurend bouwen aan de maatschappij van morgen. Vandaag onderstrepen we de vijf “living labs” of proeftuinen waarin we specifiek willen bijdragen aan Utrecht 2050 – wat ons betreft moet daarmee Utrecht de mooiste en meest gelukkige stad ter wereld worden. Living labs op het gebied van Healthy urban living, Energie, Jeugd en radicalisering, Voedsel en gedrag, en tot slot Gezond ouder worden. Op al die terreinen wil de universiteit samenwerkend met haar partners het UMCU en de HU, oplossingen voor de toekomst zoeken, bijdragen aan een betekenisvol leven ook voor onze kinderen. De vijf proeftuinen liggen op belangrijke scharnierpunten waarop onze wetenschappers samen met mensen in de stad en regio de stap voorwaarts maken naar een beter leven.

Betekenisvol is de laatste proeftuin die ik noemde, Gezond ouder worden. Daarin werken we o.a. samen met het Bartholomeus Gasthuis, dat dit jaar 650 jaar bestaat en gezien kan worden als het oudste universitaire ziekenhuis, en de voorloper van ons academisch ziekenhuis. Hier wordt met grote voortvarendheid en vernieuwing gewerkt aan ouder worden in de stad op een manier die recht doet aan waardigheid en zingeving. We zijn dan ook blij dat mevrouw Willy van Egdome hier namens het Bartholomeus Gasthuis aanwezig is. De stichting van het gasthuis brengt ons weer terug waar de universiteit startte, zo’n 600 jaar geleden. Toen dachten vooruitstrevende burgers na over het stichten van een ziekenhuis maar ook van een universiteit. Het ziekenhuis was er eerder, maar de wortels van beiden lagen in een scherp zicht op wat nodig was voor de toekomst: zorg voor elkaar en het voortdurend ontwikkelen van kennis. Kennis die bijdraagt aan de welvaart en welzijn van de stad, die bijdraagt aan het overbruggen van kloven. Kennis die voortkomt uit de “*universitas magistrum et scholarium*”, de academische gemeenschap, die steeds weer zorgt voor veerkracht, inzicht, impuls. Vanuit kennis naar de toekomst: ook onze de universiteit heeft hierin een grote opdracht.

Ik heb gezegd.

Colophon

Dies Natalis 2017

© Utrecht University, March 2017

Production

Universiteit Utrecht

Directie Communicatie & Marketing

Heidelberglaan 8

3584 CS Utrecht

